

2-TOM, 3-SON

JINOYAT SUDLARIDA PROKURORNING AYBLOVDAN VOZ KECHISHINING
PROTSESSUAL TARTIBI

Toshkent shahar yuridik texnikumi “Maxsus fanlar” kafedrasini o‘qituvchisi
Sattorova Muharram Abdurazzoqovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 130 moddasiga asosan odil sudlov faqat sud tomonidan amalga oshiriladi. Sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatdan, siyosiy partiyalardan mustaqil holda ish yuritadi. Fuqarolar ortasida sudning adolatligiga ishonch ruhini oshirish maqsadida, jinoyat ishlari bo‘yicha yuqori instansiya sudlarida prokurorning ayblovdan voz kechishining protsessual tartibi berilgan. Maqolada amaliyotda uchrayotgan prokurorning ayblovdan voz kechishining protsessual tartibi bilan bog‘liq muammolar va ularga yechim bo‘lishi mumkin bo‘lgan takliflar keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: odil sudlov, prokuror vazifasi, prokurorning ayblovdan voz kechishi, protsessual tartibi, yuqori instansiya, rehabilitatsiya asoslari.

Prokurorning suddagi ishtiroki prokuratura organlari faoliyatining eng mas‘uliyatli yo‘nalishlaridan biridir. Biz huquqni muhofaza qiluvchi organlardan biri bo‘lgan prokuratura, uning jinoyat ishlari bo‘yicha yuqori instansiya sudlaridagi o‘rni haqida gapirar ekanmiz, avvalo, prokuror va uning vazifalariga to‘xtalib o‘tishni o‘rinli deb hisoblaymiz.

Prokuror birinchi instansiya sudlarida jinoyatlarga doir ishlarni ko‘rishda ishtirok etib, davlat ayblovini quvvatlaydi, dalillarni tekshirishda ishtirok etadi, sudlanuvchilarga, jabrlanuvchilar, guvohlar, ekspertlar va sudga taklif etilgan boshqa shaxslarga savollar beradi, Jinoyat kodeksining normalarini qo‘llash, sudlanuvchining harakatlarini tavsiflash, unga jazo turini va me‘yorini tayinlash to‘g‘risida hamda sud hal etishi lozim bo‘lgan boshqa masalalar yuzasidan o‘z fikrini bayon qiladi, jinoyatning sabablari va uning sodir etilishiga imkon bergan shart-sharoitlar haqida hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan choralar xususida o‘z fikrini bildiradi.

Prokuror davlat ayblovini quvvatlar ekan O‘zbekiston Respublikasi prokuraturasi qonuni talablariga asoslanadi va o‘z ishonchiga amal qiladi.

Sud tergovni ma‘lumotlari asosida prokuror sudlanuvchiga qo‘yilgan ayblovni o‘zgartirish zarur degan xulosaga kelsa, u bu haqda sudga asoslantirilgan bayonot berishi shart.

2-TOM, 3-SON

Sud muhokamasi natijasida prokuror sud tergovi ma'lumotlari sudlanuvchining aybsizligidan dalolat beradi degan ishonchga kelsa, u ayblovdan voz kechishi va voz kechish sabablarini sudga bayon qilishi shart. Prokurorning ayblovdan voz kechishi sud tomonidan jinoyat ishini rehabilitatsiya asoslariga ko'ra tugatishga sabab bo'ladi.

Prokuror ayblovning mazmunini o'zgartirish yoki ayblovdan voz kechish sabablari xususidagi fikrini sudga yozma ravishda taqdim etishi shart.

Prokuror, basharti fuqarolarning huquqlarini va jamiyat manfaatlarini muhofaza etish maqsadlari talab qilsa, da'vo qo'zg'atadi yoki jabrlanuvchi tomonidan qo'zg'atilgan fuqaroviy da'voni quvvatlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori va unga bo'ysunuvchi prokurorlar surishtiruv va dastlabki tergov bosqichlarida O'zbekiston Respublikasi qonunlarining aniq va bir xilda ijro etilishi ustidan nazoratni amalga oshiradi. Prokuror surishtiruv va dastlabki tergov bosqichlarida qonunning buzilishini, kim tomonidan sodir etilganligidan qat'i nazar, bartaraf etish uchun qonunda nazarda tutilgan chora-tadbirlarni o'z vaqtida ko'rish shart. Prokurorning ayblovdan voz kechishining protsessual tartibi nafaqat birinchi instansiyada, balki yuqori instansiyada ham yo'lga qo'yilgan. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi 497²-moddasiga muvofiq, apellyatsiya tartibida ish yuritish mahkum, oqlangan shaxs, uning himoyachisi, qonuniy vakili, jabrlanuvchi, uning vakili, fuqaroviy da'vog'ar, fuqaroviy javobgar, ular vakillarining shikoyati, shuningdek, prokuror va uning o'rinbosari protesti bo'yicha qo'zg'atiladi.

JPK 497¹⁰-modda hukm ustidan shikoyat bergan yoki protest bildirgan shaxs o'z shikoyatini yoki protestini qaytarib olishga haqli. Yuqori turuvchi prokuror ham protestni qaytarib olish huquqiga ega. Apellyatsiya shikoyatini yoki protestini qaytarib olishga apellyatsiya instansiyasi sudi maslahatxonaga kirguniga qadar yo'l qo'yiladi.

Apellyatsiya instansiyasi sudi majlisida tegishincha O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyat, Toshkent shahar prokurori, O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori tomonidan vakolat berilgan prokuror ishtirok etishi shart. Sud amaliyotini tahlil qilganda, prokuror apellyatsiya protestining mazmunini va maqsadini batafsil sud hay'atiga tushuntirib berishi lozim. Protest kiritilish asoslari, nima sababdan prokuror sudning chiqargan qarorini g'ayriqonuniy, asoslanmagan yoki adolatsiz deb hisoblayotganligini qonun talablari asosida tushuntirib berishi kerak. Sud tomonidan aynan qaysi qonun normalari, O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining talablarini e'tiborga olinmaganligi yoxud bu qonuniy talablarni buzilganligini bayon qiladi.

Prokuror sud muhokamasida taraf sifatida ishtirok etayotgan boshqa shaxslar kabi yangi guvohlarni chaqirish, ekspertiza o'tkazish, ularga birinchi instantsiya sudi tomonidan

2-TOM, 3-SON

tekshirib ko'rish uchun rad etilgan ashyolar va hujjatlarni talab qilib olish to'g'risida iltimos qilishga haqlidir. Prokurorning vazifasi- jinoyat protsessining barcha bosqichlarida qonun buzilish hollariga nisbatan, bu qonun buzilishlari kim tomonidan sodir qilinishidan qat'iy nazar ularni bartaraf qilish uchun qonun bilan belgilangan choralarni o'z vaqtida ko'rish hisoblanadi. Birinchi instansiya sudlarida jinoyat ishlarini ko'rilishida sud muhokamasida ayblovni quvvatlayotgan prokuror esa, har qanday holatda fuqarolarning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan huquq va erkinliklarini muhofaza qilish funksiyasini bajarishi lozim bo'lgan davlat organi prokuratura tomonidan tayinlangan vakil - qonun himoyachisi bo'lib qolishi kerak.

Sud muhokamasida davlat ayblovchisi sifatida ishtirok etayotgan prokuror jinoyat ishlarini ko'rilishida davlat ayblovini quvvatlaydi. Prokuror sudda sudlanuvchini aybi o'z tasdig'ini topmaganligini aniqlashi bilanoq, ayblovdan voz kechadi, shu holda ham ayblovni talab qilish qonun talablariga zid bo'ladi, bunda qonun ijrosini talab qilish emas, aksincha, qonunni buzishni talab qilish bo'lib qoladi deb o'ylaymiz. Chunki, O'zbekiston Respublikasi JPK ning 409-moddasini 4-qismida "Sud muhokamasi natijasida prokuror sud tergovni ma'lumotlari sudlanuvchining aybsizligidan dalolat beradi degan ishonchga kelsa, u ayblovdan voz kechishi va voz kechish sabablarini sudga bayon qilishi shart" deyilgan. Ko'rinib turibdiki, prokuror O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi bilan unga berilgan huquqni muhofaza qilish funksiyasidan chetga chiqa olmaydi. Prokurorning ayblovdan voz kechishi sud tomonidan jinoyat ishini reabilitatsiya asoslariga ko'ra tugatishga sabab bo'ladi deb ko'rsatilgan.

JPK 83-moddasiga ko'ra gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi quyidagi hollarda aybsiz deb topiladi va reabilitatsiya etilishi lozim:

- 1) ish qo'zg'atilgan va tergov harakatlari yoki sud muhokamasi o'tkazilgan ish bo'yicha jinoiy hodisa yuz bermagan bo'lsa;
- 2) uning qilmishida jinoyat tarkibi bo'lmasa;
- 3) uning sodir etilgan jinoyatga daxli bo'lmasa.

Biz bu asoslar qatoriga prokuror ayblovdan voz kechgan holatni ham qo'shishni to'g'ri bo'ladi deb hisoblaymiz. Shunda qonunchilikdagi ushbu kamchilik bartaraf etiladi. Agarda sud muhokamasi natijalariga ko'ra, prokuror sud tergovni mobaynida tekshirilib, aniqlangan ma'lumotlar sudlanuvchini aybini isbotlash uchun yetarli emas degan xulosaga kelsa, unda qonun talablariga ko'ra ayblovdan voz kechishi lozim hisoblanadi. Prokurorda ichki ishonchni paydo bo'lishi odatda, jinoyat ishida ayblanuvchini aybdorligini to'liq tasdiqlaydigan dalil va isbotlarning yetarliligidan dalolat beradi. Dadillik va ishonishlik

2-TOM, 3-SON

hissiyoti qoidaga ko'ra, asossiz bo'lmaydi, uning asosida shu subyektga bog'liq bo'lmagan bilish faoliyatining haqiqiy natijasi o'z aksini topgan bo'ladi.

Aksincha, ishonchsizlik esa to'plangan dalillarni yetarli emasligi, jinoyat ishini bir tomonlama tergov qilinganligini, isbotlash hujjatlari, materiallarida xatoliklar mavjudligini, ish bo'yicha ayblanuvchining aybiga nisbatan ishonchsizlikni, jinoyat ishini sudda ko'rish uchun asoslar yetarli emasligidan dalolat beradi. Shunday qilib, ayblov xulosasi bilan kelgan jinoyat ishini o'rganib chiqish borasida prokurorda paydo bo'ladigan ayblanuvchini aybdorligi haqidagi ichki ishonch - ayblanuvchi tariqasida jinoyat ishiga jalb qilingan shaxsni jinoyat sodir qilganligi faktini tasdiqlaydigan dalillar majmuasiga baho berish natijasidir.

Jinoyat ishi materiallarini davlat ayblovchisi o'rganib chiqar ekan quyidagilarni tahlil qiladi:

- Har bir jinoyat ishi bo'yicha isbotlash predmeti va doirasini;
- Jinoyat sodir etgan shaxsni fosh qiluvchi dalillarni;
- Ayblovga qarshi bo'lgan, ayblovni isbotlamaydigan dalillarni;
- Sudlanuvchini shaxsini tavsiflovchi holatlarni;
- Jinoyat ishi bo'yicha huquqiy-normativ materiallarni va shu toifa jinoyat ishlari bo'yicha sud amaliyotini. Sud muhokamasiga tayyorgarlik qismida qandaydir ma'noda tomonlarning tutadigan o'rni aniqlab olinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – «Adolat» milliy huquqiy axborot markazi. Toshkent – 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi.- «Adolat» milliy huquqiy axborot markazi. Toshkent – 2023.
3. O'zbekiston Respublikasi «Sudlar to'grisida»gi Qonuni (yangi taxriri).
4. O'zbekiston Respublikasi «Prokuratura to'grisida»gi Qonuni (yangi taxriri).
5. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksiga sharhlar. T.-2024
6. Prokuror nazorati. Darslik. Mualliflar jamoasi. – Toshkent: TDYU, 2019.
7. Madaliyev O. Prokurorning ayblovidan voz kechishi // Qonun himoyasida. – 2002. -9-10 son, - B-19.
8. Jinoyat-protsessual huquqi. Darslik. Mualliflar jamoasi.- Toshkent: TDYU, 2021.

